

3 Toepassing in vier Proeftuinen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de toepassing van LEAF_impuls in vier Proeftuinen voor de Kwaliteitsimpuls Landschap beschreven. In totaal zijn er acht Proeftuinen aangewezen, te weten:

- Provincie Groningen: Omgeving Reitdiep
- Provincie Overijssel: Noordoost Twente
- Provincie Gelderland: Ooijpolder-Groesbeek
- Provincie Utrecht: Langbroekerwetering
- Provincie Zuid-Holland: Land van Wijk en Wouden
- Provincie Zeeland: West Zeeuws-Vlaanderen
- Provincie Noord-Brabant: Het Groene Woud
- Provincie Limburg: Gulpen-Wittem

Iedere provincie heeft voor zijn Proeftuin gebied een uitvoeringsplan gemaakt. Aangezien er geen eenduidige richtlijnen waren voor de kwaliteit waar deze plannen aan moesten voldoen, is het een zeer gevarieerde verzameling van plannen geworden, die soms moeilijk zijn te vergelijken.

In dit rapport wordt de toepassing van LEAF_impuls voor de Proeftuinen in Groningen, Gelderland, Utrecht en Zeeland beschreven. Deze vier zijn gekozen, omdat deze het eerste beschikbaar waren voor dit project en omdat zijn voldoende concrete ruimtelijke informatie over de ligging van de groenblauwe dooradering bevatten. Over de kwaliteit van het plan zelf zegt deze keuze niets. De overige vier proeftuinen komen ook in het rapport '*Ervaringen met een toetsingsmethode....*' aan de orde. Bij de bespreking van de toepassing van LEAF_impuls worden de vier stappen zoals in hoofdstuk 2 zijn besproken gevolgd. De hoofdpunten uit ieder uitvoeringsplan komen eerst kort aan de orde. LEAF_impuls is in overleg met de Proeftuinen toegepast, bijvoorbeeld bij het invullen van de plan scenario's, maar het werkelijke gebruik van het instrument vond op Alterra plaats (zie hiervoor ook het rapport '*Ervaringen met een toetsingsmethode...*').

3.2 Groningen: Omgeving Reitdiep

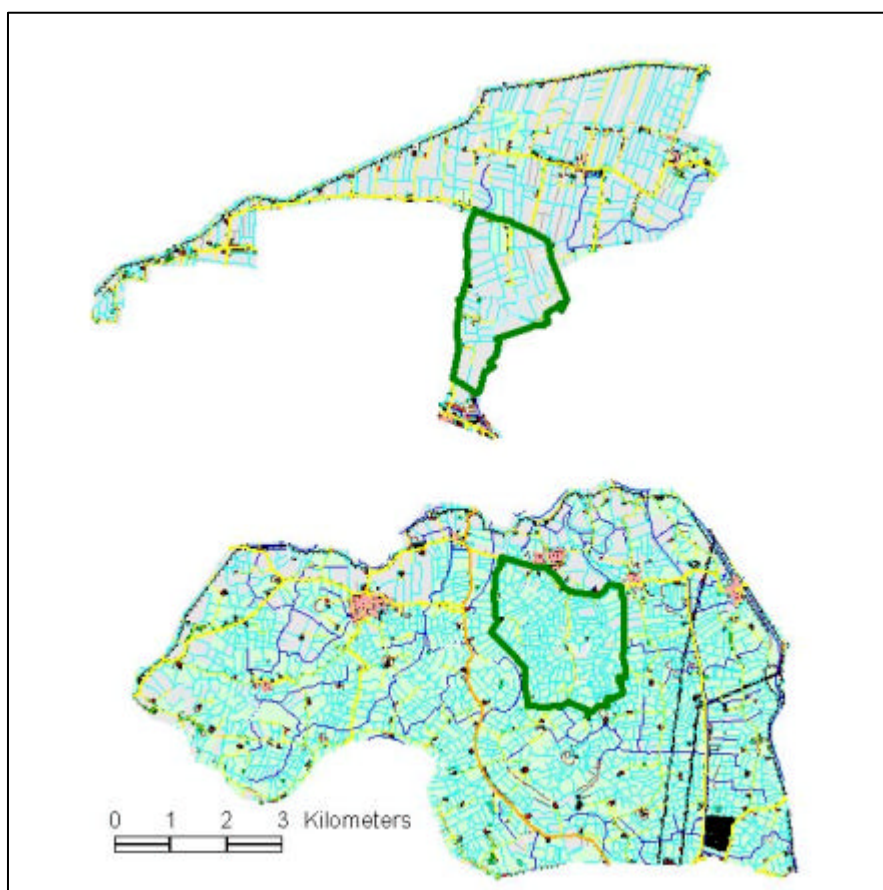
3.2.1 Het uitvoeringsplan Proeftuin Omgeving Reitdiep

Het proeftuingebied in Groningen bestaat uit twee delen (figuur 6). Het zuidelijke deel, Middag-Humsterland, is een veehouderijgebied dat door de provincie tot het Wierdengebied gerekend wordt. Het is een open, kleinschalig gebied met als kenmerkende landschapselementen wierden, boerenerven, kwelderwallen, natuurlijke waterlopen, natuurlijke laagten en een karakteristiek verkavelingspatroon. Het noordelijke deel, de Marne, is een gebied met voornamelijk akkerbouw dat door de

provincie tot het Dijkenlandschap wordt gerekend. De landschappelijke en ecologische waarden in het gebied worden bedreigd door het intensieve, reguliere grondgebruik.

Doelstelling van het project is 'realisatie van een multifunctioneel netwerk van groene en blauwe elementen'. De speerpunten in het uitvoeringsplan sluiten aan bij de huidige kenmerken. Dat zijn: de wierden, boerenerven, dijken en de natuurlijke waterlopen. Ook wordt aandacht besteed aan een betere ontsluiting van het gebied voor wandelaars.

De auteurs van het plan streven ernaar dat het uitvoeren van het project ten gunste komt van de landbouw, de natuur en de cultuurhistorische kenmerken: de mogelijkheden van de bedrijfsvoering worden verbreed, de natuurwaarde zal stijgen door inrichten en beheer van landschapselementen en cultuurhistorische kenmerken worden beschermd, behouden en hersteld. Hiermee nemen tevens de belevingswaarde en de recreatieve mogelijkheden toe.

Figuur 6 Topografische kaart van de Proeftuingebied Omgeving Reitdiep met daarin (groen begrensd) de ligging van de steekproefgebieden.

3.2.2 Stap 1 Basisgegevens studiegebied

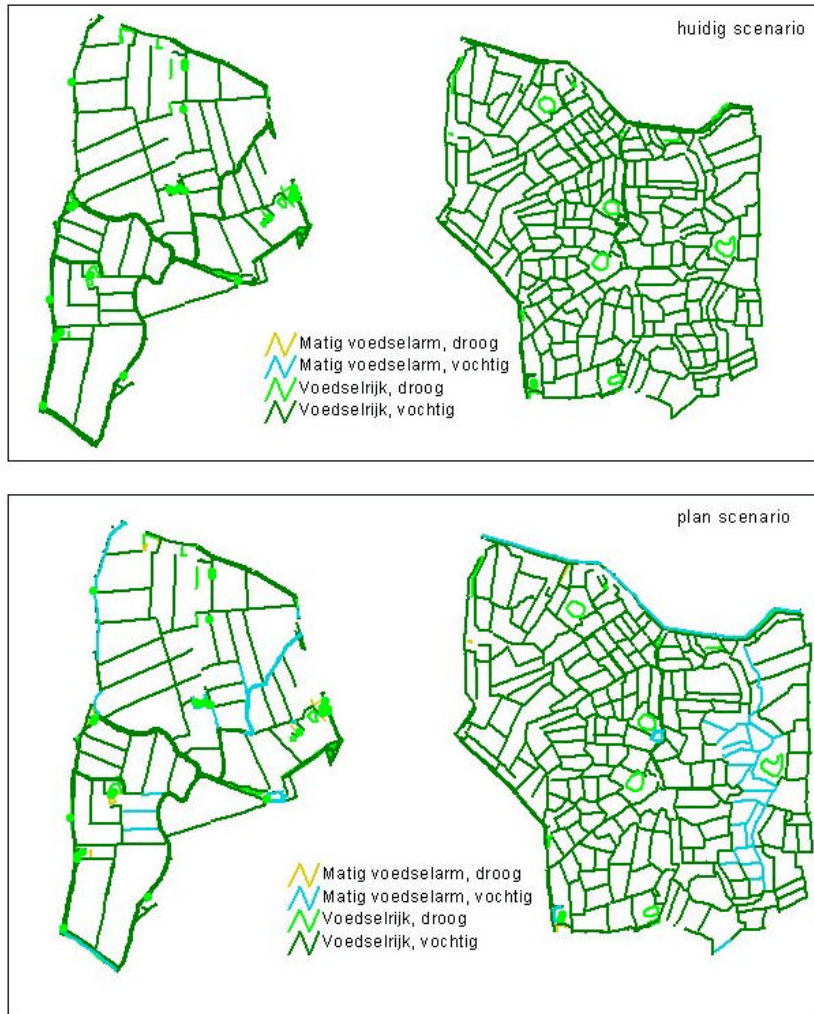
LEAF_impuls kan de grootte van het gebied aan, maar er is onvoldoende kennis over het gebied beschikbaar. Om die reden werken we met steekproeven, zodat voor dat gebied een inschatting van de huidige en de geplande situatie kan worden vastgelegd in scenario's (in stap 2). In Groningen kozen we twee steekproefgebieden: één in het noordelijk deel en één in het zuidelijke deel (figuur 6). De steekproeven zijn zodanig gekozen dat de voorgestelde speerpunten in ieder geval een keer voor komen. Het verbeteren van dijken ligt niet in de steekproef. De keuze voor de steekproeven is in overleg met de Proeftuin gemaakt (Monique Mellema, DLG).

3.2.3 Stap 2. Aanmaken van scenario's

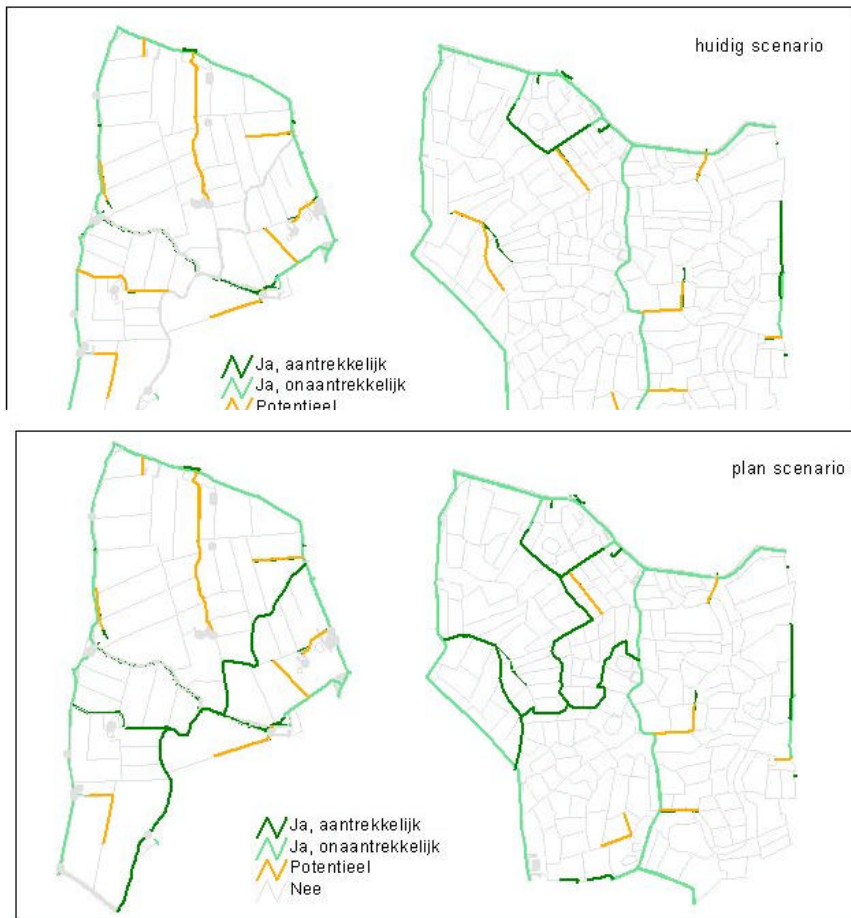
Voor het gebied zijn twee scenario's in LEAF_impuls aangemaakt. Het eerste scenario beschrijft de huidige situatie. Het tweede vormt een interpretatie van de situatie zoals die kan zijn na uitvoering van het uitvoeringsplan.

De eigenschappen die standaard aan de elementen worden toegekend door LEAF_impuls zijn op een aantal punten aangepast aan de specifieke situatie in Groningen. Deze wijzigingen zijn gebaseerd op expert informatie over het Groningse landschap en teruggekoppeld met de Provincie Groningen (Alco van Klinken). De wijzigingen staan in tabel 3. Ook is in deze tabel aangegeven hoe de maatregelen uit het uitvoeringsplan in LEAF_impuls vertaald worden in eigenschappen van de betreffende landschapselementen.

Volgens het plan wordt een aantal nieuwe wandelpaden aangelegd. Verder voorziet het plan vooral in een verbetering van het huidige netwerk aan groenblauwe dooradering. Figuur 7 toont de veranderde milieukwaliteit in de steekproeven. Figuur 8. toont de verbeterde toegankelijkheid van het gebied voor wandelaars na uitvoering van het plan. In het noordelijke deel valt op dat een deel van de matig voedselarme oevers heeft gekregen. Volgens het plan wordt 20% van de oevers verbreed en daarna natuurvriendelijk beheerd. Dit is vertaald in een verbreding van de oever en een extra strook grasland in matig voedselrijke omstandigheden. De locatie is indicatief en kon niet worden gebaseerd op informatie uit het plan. Hierbij moet opgemerkt worden dat de huidige toestand van het gebied niet geverifieerd is in het veld. Ook bij de provincie Groningen was deze informatie niet voorhanden.

Figuur 7. Verandering van de milieukwaliteit na uitvoering van het plan in de twee steekproefgebieden

Figuur 8. Verandering van de toegankelijkheid na uitvoering van het plan in de twee steekproefgebieden.

Tabel 3. Wijziging van eigenschappen in huidige scenario in de Proeftuin Omgeving Reitdiep ten opzichte van de standaard eigenschappen die door LEAF-impuls aan de elementen worden toegekend en wijziging van eigenschappen van landschapselementen na uitvoering van het plan. Voor eigenschappen die niet genoemd zijn in dit overzicht zijn de standaard eigenschappen overgenomen.

element	eigenschap	standaard waarde	in proeftuin Reitdiep	waarde na uitvoering plan
opgaande elementen langs wegen, niet op erven	drager van identiteit	ja	nee	nee
opgaande elementen wel op erven	onderhoudstoestand	onderhouden	achterstallig	onderhouden
“	milieu	voedselrijk, droog	voedselrijk, droog	matig voedselarm, droog
waterrijke elementen op erven (poelen, grachten)	onderhoudstoestand	onderhouden	achterstallig	onderhouden
“	milieu	voedselrijk, vochtig	matig voedselarm, vochtig	matig voedselarm, vochtig
“	drager van identiteit	nee	ja	ja
“	gebiedseigen natuur	nee	ja	ja
sloten	breedte	2 m.	3 m.	bij slootkantenbeheer: 6 m.
“	milieu	voedselrijk vochtig	voedselrijk vochtig	bij slootkantenbeheer: matig voedselrijk, vochtig
“	type natuur	ruigte nat	gras nat, maar in noordelijk deel: enkele ruigte nat	in noordelijk deel enkele extra ruigte nat
“	identiteit	nee	kromme sloten: ja	kromme sloten: ja
“	drager van verleden	nee	sloten in natuurlijke laagte: ja	sloten in natuurlijke laagte: ja
maren (de oevers)	breedte	0 m.	2 m.	2 m., bij randenbeheer strook van 7 m. extra
“	milieu	voedselrijk vochtig	voedselrijk vochtig	voedselrijk vochtig, nieuwe strook: matig voedselrijk vochtig
“	drager van identiteit	nee	ja	ja
“	drager van verleden	nee	ja	ja
“	gebiedseigen natuur	nee	ja	ja
reliëf en wierden	type natuur	akker	n.v.t. want de wierden liggen in productiegraslanden, dit wordt niet als natuur aangerekend	n.v.t.
paden en onverharde wegen	breedte	divers	divers	enkele nieuwe paden: 1,5 m.
“	identiteit	ja	nee	nee
paden en onverharde wegen	toegang	divers	bij enkele paden ja, aantrekkelijk veranderd in potentieel, omdat ze vanwege hun ligging (bv van boerderij naar percelen) waarschijnlijk niet-openbare, prive-wegen zijn	enkele nieuwe paden: ja, aantrekkelijk, wanneer de nieuwe paden aansluiten op de prive-paden, zijn de laatste ook veranderd in ja aantrekkelijk
	verleden	ja	nee	nee

3.2.4 Stap 3. Berekening van kwaliteiten

Bij het berekenen van de kwaliteiten is gebruik gemaakt van de standaard berekeningsmethoden zoals die in LEAF-impuls opgesteld en geprogrammeerd zijn. Op basis van de twee scenario's (huidig en plan) zijn de landschapskwaliteiten berekend.

In tabel 4 is te zien wat de effecten van het plan in het steekproefgebied zijn. Landschapkwaliteit neemt toe door een toename van identiteitsdragers, van bepaalde typen natuur (kwaliteit ecologie-habitat), van de herkenbaarheid van het verleden en door een toename van de toegankelijkheid voor wandelaars. In paragraaf 3.2.3 is te lezen dat er niet veel nieuwe elementen worden toegevoegd aan gebied, maar dat bijvoorbeeld de breedte, de milieukwaliteit en de onderhoudstoestand van veel elementen wel is veranderd. De verschillen tussen de huidige en de plan scenario's worden in ieder geval voor een deel veroorzaakt door verandering in de eigenschappen van de landschapselementen: zo tellen bijvoorbeeld alleen landschapselementen die goed zijn onderhouden mee bij de identiteit van het gebied. Andere elementen zijn breder gemaakt, wat ook een belangrijke bijdrage aan de toename van kwaliteit is, bijvoorbeeld bredere oevers leiden tot meer habitat per 100 ha.

Tabel 4. Uitkomsten van de kwaliteiten in de beide steekproefgebieden in de Proeftuin Omgeving Reitdiep in de huidige situatie en in het plan scenario.

Kwaliteit	huidig	plan
Identiteit (km/100 ha)	11.72	13.35
Toegang (km/100 ha)	1.65	2.54
Verleden (km/100 ha)	2.91	3.67
Ecologie habitat (ha/100 ha)	5.03	5.62
Schaal (% van gebied)	81.84	81.84
Ecologie verbinding (% van gewenste verbinding)	0	0
Duurzame groenblauwe dooradering (% van totale GBDA)	0	0

3.2.5 Stap 4. Berekening van doelrealisatie

Er is met de provincie Groningen gesproken over de te behalen doelrealisatie. Er werd beaamd dat het berekenen van kwaliteit pas echt zin heeft wanneer ook bekend is wat het gewenste eindresultaat is. Uit de gesprekken met de provincie bleek dat het niet mogelijk was om deze doelen kwantitatief vast te stellen. In het plan van uitvoering wordt gesteld dat het proeftuin project geslaagd is, wanneer het leidt tot "de realisatie van een deel van het groenblauwe netwerk".

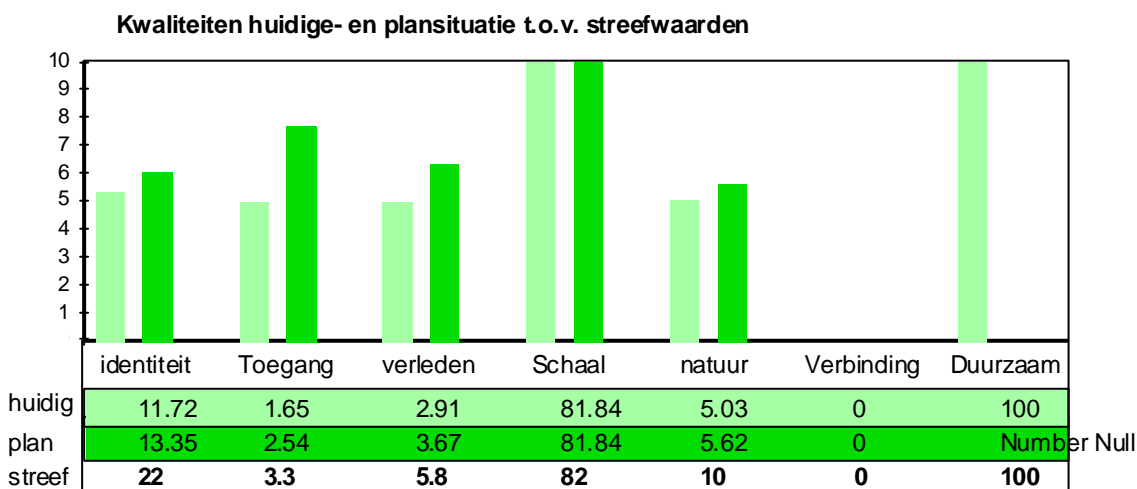
Het doel van het rijksbeleid voor de kwaliteitsimpuls landschap is dat 10% van het areaal uit groenblauwe dooradering bestaat. Wanneer we het oppervlak habitat dat door de groenblauwe dooradering in dit gebied wordt ingenomen relateren aan het totale oppervlak, dan neemt dat toe na de uitvoering van het plan (kwaliteit ecologie habitat).

Hoewel de Proeftuin geen streefwaarden voor de kwaliteiten kon noemen, hebben we op Alterra de kwalitatieve doelen zelf vertaald in kwantitatieve doelen:

- ‘zichtbaarheid cultuurhistorie verbeteren’ → streefwaarde verleden = 2x verleden in huidige situatie
- streefwaarde identiteit = 2x identiteit in huidige situatie
- ‘toegankelijkheid verhogen’ → streefwaarde toegankelijkheid = 2x toegankelijkheid in huidige situatie
- ‘natuurwaarde verhogen’ → streefwaarde ecologie-habitat = 2x ecologie-habitat in huidige situatie

Op deze manier kunnen we toch een voorbeeld doelrealisatie voor de Proeftuin Omgeving Reitdiep berekenen. De streefwaarden voor schaal, ecologie-verbinding en duurzaamheid zijn gelijk aan de huidige situatie, omdat die kwaliteiten in het uitvoeringsplan niet duidelijk naar voren komen.

We zien in de doelrealisatie figuur (figuur 9) waarin de kwaliteiten in de huidige en de plan situatie zijn uitgezet tegen de streefwaarden, dat de vier kwaliteiten die we hebben ingevuld in de streefwaarden tabel zijn toegenomen. De verdubbeling die we fictief als streefwaarde hebben ingevuld, is nog niet gehaald. Het rijksdoel van 10% groenblauwe dooradering wordt niet gehaald. De vraag is overigens of dat in een open, grootschalig landschap een probleem voor de landschapskwaliteit is. Wel zien we dat de vier kwaliteiten die in het plan nagestreefd worden, alle verbeterd zijn.

Figuur 9 Doelrealisatie Proeftuin Omgeving Reitdiep, berekend op basis van voorbeeld streefwaarden. (Let op: de streefwaarden zijn niet door Proeftuin zelf aangeleverd en de scenario's berusten op een interpretatie). De waarden die bij 'schaal', 'verbinding' en 'duurzaam' staan kunnen genegeerd worden (zie tekst).